

SVIDNÍK PRE VŠETKÝCH STRATÉGIA INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU

Autorky: Elena Gallová Kriglerová, Jana Kadlečíková, Alena Holka Chudžíková

Konzultácie a pripomienky: Anton Berežňák, Marek Fek, Jana Micenková, Marián Mikita, Helena Paňková, Simona Siroková, Petr Sivák, Ľubomír Sluk, Ladislav Suchytra, Ľudmila Šandalová, Ľuboslava Želizňáková a zástupcovia mesta Svidník

názov výstupu: **Svidník pre všetkých – stratégia inklúzie zraniteľných skupín**

názov výstupu z opisu: Mesto pre všetkých alebo lokálna stratégia inklúzie

zadávateľ: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti,

národný projekt: PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI, PARTICIPATÍVNEJ TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK

ITMS kód projektu: 314011M298

operačný program: OP Efektívna verejná správa

zdroj financovania: Európsky sociálny fond

obdobie vyhotovenia/spracovania: 2019

Národný projekt ÚSV ROS

Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík predstavuje praktickú časť projektu. Zastrešuje dvanásť pilotných projektov, ktoré testujú rôzne participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politík na 4 úrovniach (národná, regionálna, mikroregionálna, lokálna). Zameranie verejných politík predstavuje témy ako sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie. Projekty boli do pilotnej schémy vybrané na základe samostatnej výzvy k predkladaniu projektov ÚSV ROS, realizovanej v Novembri 2015. Na základe dvanástich memoránd o spolupráci medzi ÚSV ROS, konkrétnym subjektom verejnej správy (VS) a vybranou mimovládnu organizáciou, ktorá vznik projektu iniciovala, vznikne dvanásť verejných politík, pripravených na zavedenie do praxe. Pilotná schéma je súčasne cenným zdrojom dát pre analytickú činnosť, ktorá predstavuje druhú časť projektu.

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe predstavuje teoretickú časť projektu, ktorá je zameraná na analytickú, metodickú, legislatívnu činnosť. Na základe analytickej, metodickej a legislatívnej činnosti bude priebežne budovaná verejne elektronicky dostupná znalostná databáza. Výsledkom bude *Analýza stavu a možností participácie v SR*, ako aj návrhy na legislatívne zmeny, zvyšujúce účasť verejnosti v procese prípravy, tvorby, implementácie, monitoringu a revízie verejných politík.

Budovanie kapacít v prostredí VS predstavuje samostatný blok činností. Jeho cieľom je identifikovať príčiny nedostatočnej aplikácie inovatívnych a participatívnych metód v praxi verejnej správy. Bude navrhnutý profil absolventa, architektúra a sylaby špecializovaného vzdelávacieho programu, ako aj metodiky pre nový vzdelávací program s názvom "Participatívna tvorba politík v prostredí verejnej správy". Súčasťou je pilotné testovanie programu vzdelávania na 3 skupinách účastníkov z prostredia VS (štátna správa, regionálna územná samospráva, regionálne združenia miest a obcí, miestna územná samospráva).

Mesto Svidník a pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík

Mesto Svidník sa v lete 2017 pripojilo spolu s Centrom pre výskum etnicity a kultúry do realizácie pilotnej schémy participatívnej tvorby verejných politík, ktorá je jedným z pilierov [národného projektu](#) Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (ÚSV ROS) s názvom: Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík. Pilotnú schému tvorí [12 pilotných projektov](#), testujúcich nové modely zapájania verejnosti do tvorby verejných politík na štyroch úrovniach verejnej správy:

- úroveň miestnej územnej samosprávy,
- úroveň regionálnej územnej samosprávy,
- mikroregionálna úroveň
- národná úroveň (štátna správa).

Pilotný projekt: Miesto pre všetkých, integračná stratégia

Problematika znevýhodnených a marginalizovaných skupín je citlivá agenda, pretože majú z dôvodu svojho sociálneho vylúčenia v porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom oveľa nižší sociálny kapitál. Z toho dôvodu si obce často nevedia poradiť so zapájaním týchto skupín do verejného života a ovplyvňovania verejných politík.

Cieľom projektu bolo otestovať participatívny proces tvorby lokálnej stratégie inklúzie a opatrení vedúcich k inklúzií rôznych znevýhodnených skupín. Zámerom bolo zlepšenie sociálnej súdržnosti na lokálnej úrovni v meste Svidník s možnosťou rozšírenia na ďalšie vybrané samosprávy v regióne a aplikáciu princípu medziobecnej spolupráce.

Na príprave stratégie Mesto pre všetkých spolupracovalo s expertkami z Centra pre výskum etnicity a kultúry, ako aj so zástupcami verejnosti a jednotlivých znevýhodnených a zraniteľných skupín v meste a ďalšími relevantnými aktérmi (existujúce subjekty z radov mimovládnych organizácií a občianskej spoločnosti).

Aktivity projektu pozostávali z terénneho výskumu miery inklúzie zraniteľných skupín v lokalite mesta Svidník. Bola vytvorená pracovná skupina, vďaka ktorej boli identifikované potreby a navrhnuté riešenia, ktoré štartujú procesy zamerané na inkluzívny koncept spolužitia „mestá pre všetkých“. V rámci procesu a na základe zozbieraných kvalitatívnych dát vznikla **STRATÉGIA INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU s názvom SVIDNÍK PRE VŠETKÝCH**, ako aj metodický materiál zameraný na zapájanie zraniteľných skupín a participatívnu tvorbu verejných politík na lokálnej úrovni.

Hlavné výstupy

- Mesto pre všetkých alebo lokálna stratégia inklúzie,
- prípadová štúdia založená na podrobnom poznaní špecifík a potrieb mesta Svidník a jeho obyvateľov,
- SWOT analýza s identifikovanými slabými a silnými stránkami a potrebami smerom k znevýhodneným skupinám,
- model/mechanizmus spolupráce samosprávy a MNO pri tvorbe a prijímaní politík na lokálnej úrovni

Kontaktné osoby:**Mesto Svidník:**

- Ján Holodňák – primátor
- Marcela Ivančová – primátorka
- Mgr. Bc. Jana Micenková: jana.micenkova@svidnik.sk
- Kristina Tchirová: kristina.tchirova@svidnik.sk

Centrum pre výskum etnicity a kultúry:

- Jana Kadlečíková: kadlecikova@cvek.sk, 0905 751 408
- Elena Kríglerová: kriglerova@cvek.sk, 0908 715 419
- Alena Chudžíková: chudzikova@cvek.sk, 0944 156 858

STRATÉGIA INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU s názvom SVIDNÍK PRE VŠETKÝCH

Znevýhodnené a marginalizované skupiny majú z dôvodu svojho sociálneho vylúčenia v porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom oveľa nižší sociálny kapitál, ktorý by im umožnil zapájať sa do verejného života a ovplyvňovať verejné politiky.

Mesto Svidník sa v spolupráci s Centrom pre výskum etnicity a kultúry spoločne dohodli, že sa pokúsia zmobilizovať jednotlivé zraniteľné skupiny, ktoré žijú v meste Svidník a zapojiť ich do procesu tvorby verejnej politiky, ktorej cieľom je zlepšenie súdržnosti a budovanie silných komunít v meste. Do procesu boli zapojení zástupcovia identifikovaných zraniteľných skupín:

- **SENIORI**
- **RÓMOVIA**
- **DETI A MLADÍ ĽUDIA**
- **RUSÍNI**
- **ĽUDIA SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM**
- **SOCIÁLNE ODKÁZANÍ OBYVATELIA A ĽUDIA V KRÍZOVEJ ŽIVOTNEJ SITUÁCII**

Výsledkom participatívneho procesu je lokálna stratégia inklúzie „Svidník mesto pre všetkých“, ktorá ponúka konkrétne riešenia a komplexný súbor opatrení vedúcich k inklúzií rôznych znevýhodnených skupín, ako aj zlepšeniu sociálnej súdržnosti v meste Svidník. Stratégia

Stratégia inklúzie znevýhodnených skupín vo Svidníku je návodom ako transformovať mesto Svidník na mesto, v ktorom sa naozaj všetkým obyvateľom žije dobre a zapojiť aj tých, ktorí sa cítia, alebo skutočne sú „na okraji. Cieľom stratégie je zlepšiť situáciu znevýhodnených skupín, vtiahnuť ich do života mestského spoločenstva a vytvárať tak súdržnú miestnu komunitu.

SVIDNÍK PRE VŠETKÝCH - STRATÉGIA INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU

Materiál vznikol v rámci projektu „Svidník – mesto pre všetkých“, ktorý bol súčasťou Národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík, ktorý realizuje Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

Autorky: Elena Gallová Kriglerová, Jana Kadlečíková, Alena Holka Chudžíková

Konzultácie: Anton Berežňák, Marek Fek, Jana Micenková, Marián Mikita, Helena Paňková, Simona Siroková, Petr Sivák, Ľubomír Sluk, Ladislav Suchytra, Ľudmila Šandalová, Ľuboslava Želizňáková a zástupcovia mesta Svidník

„Chcem, aby bolo mesto bezpečné, aby mali mladí ľudia príležitosti na vzdelanostný a osobnostný rast. Aby ľudia neukazovali prstom na deti z domovov. Aby boli otvorejší voči polícii a prišli s nápadmi, ako môžeme byť tolerantnejší voči všetkým ostatným. Aby aj ľudia bez domova mali svoju dôstojnosť. Aby sa Rusíni dobre cítili a nemuseli sa hanbiť hlásiť sa k svojej národnosti. Aby Rómovia neboli vnímaní ako leniví – musíme spolupracovať, viac prezentovať ich kultúru. Inklúzia bude, ak Rómovia a nerómovia budú spolu bývať v domoch a deti chodiť do tých istých škôl. Treba čo najviac zamestnávať zdravotne znevýhodnených ľudí. Mládež by potrebovala lepšie kultúrne a športové aktivity, kde by sa mohli zabaviť, ale aj združovať. Je potrebné zlepšovať povedomie ľudí o téme bezdomovectva”

(citát zo zasadnutia pracovnej skupiny pre inklúziu znevýhodnených skupín vo Svidníku)

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD.....	9
SVIDNÍK AKO MESTO	10
POSTUP PRÍPRAVY STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN MESTA SVIDNÍK	12
STRATEGICKÁ ČASŤ	13
SENIORI	14
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE	14
RÓMOVIA	16
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE	17
DETI A MLADÍ ĽUDIA.....	19
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE	19
RUSÍNI	23
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE	24
ĽUDIA SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM	26
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE	26
SOCIÁLNE ODKÁZANÍ OBYVATELIA A ĽUDIA V KRÍZOVEJ ŽIVOTNEJ SITUÁCII.....	30
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE	30
PARTICIPATÍVNA IMPLEMENTÁCIA STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU	33
MONITOROVANIE IMPLEMENTÁCIE STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN	37
Hodnotenie participatívnosti implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín	37

ÚVOD

Vo Svidníku žijú ľudia rôznej etnicity, religiozity, sociálneho statusu, samozrejme aj veku, zdravotného stavu a podobne. Možnosti týchto rozmanitých skupín presadiť v rámci mesta opatrenia, ktoré by zodpovedali ich potrebám sú však do určitej miery limitované. Na jednej strane sú ohraničené kompetenciami mesta a dostupnými zdrojmi, na druhej strane tým, či existujú komunikačné kanály, ktorými by sa smerom k vedeniu mesta dostali informácie o rôznych potrebách a situácii týchto skupín.

V prípade niektorých kategórií obyvateľov sú možnosti komunikovať s mestom obmedzené, pretože nie sú na komunikáciu vytvorené vhodné podmienky (v prípade ľudí so zdravotným postihnutím), niektorí obyvatelia nie sú vnímaní ako tí, ktorí by dokázali sformulovať svoje potreby (mladí, ľudia v krízovej životnej situácii), alebo sú vnímaní ako tí, ktorých situácia je dôsledkom ich životného štýlu, a preto by si mali pomôcť sami. V prípade niektorých skupín môže mať zároveň samospráva pocit, že robí dostatok krokov a aktivít k napĺňaniu potrieb týchto obyvateľov (napríklad v prípade seniorov).

Ak však má byť Svidník mestom, v ktorom sa naozaj všetkým obyvateľom žije dobre, je nevyhnutné, aby samospráva reagovala na potreby všetkých skupín, aj tých, ktoré sú momentálne na okraji. Len tak môže zlepšiť ich situáciu, vziať ich do života mestského spoločenstva a vytvárať tak súdržnú miestnu komunitu. Práve toto je cieľom Stratégie inklúzie znevýhodnených skupín vo Svidníku, ktorá definuje výzvy, ktorým jednotlivé skupiny čelia a navrhuje opatrenia na ich riešenie.

SVIDNÍK AKO MESTO

Obyvatelia Svidníka vnímajú svoje mesto ako **prijemné miesto pre život**, v ktorom je všade blízko, je pokojné a ponúka veľa možností na aktívne trávenie voľného času (široká ponuka kultúrnych a športových aktivít, a tiež možnosti trávenia času v prírode). V poslednom období sa **rozvíja aj cestovný ruch**, turistov láka najmä prírodné a kultúrne bohatstvo (napr. drevené cerkvi). Pozitívom je aj potenciál **cezhraničnej spolupráce**, ktorá by mohla priniesť aj lepšie pracovné podmienky pre obyvateľov a celkové oživenie regiónu.

Vzhľadom na to, že Svidník je pomerne **malé mesto** (počet obyvateľov **11 096** v roku 2017), ľudia sa navzájom poznajú. To prináša tak pozitíva (väčšia súdržnosť, nižšia miera anonymity), ako aj negatíva (veľká vzájomná kontrola, šírenie nepravdivých informácií a klebiet).

Svidník je navyše **kultúrne pomerne rozmanitý** - popri majoritnej slovenskej národnosti (67%) v meste žije aj pomerne veľká **rusínska komunita, ktorá tvorí približne pätinu (20%)** celkového obyvateľstva, a pomerne významná **rómska komunita**. Okrem toho tu však žijú tiež **Poliaci a Ukrajinci** a mesto je **rozmanité aj z náboženského** hľadiska – silné zastúpenie tu má rímsko-katolícka, grécko-katolícka a pravoslávna cirkev, ale aj evanjelici a Svedkovia Jehovovi. **Spolužitie rôznych skupín v meste je bezkonfliktné**, občasnú vzájomnú spory nemajú podobu medziskupinových konfliktov. Niektoré sociálne skupiny však žijú v meste popri sebe bez toho, aby medzi nimi prichádzalo k častejším interakciám, či spolupráci (napr. Rómovia z Festivalovej ulice).

Pomerne silnou súčasťou identity mesta je **história, ku ktorej patrí aj dedičstvo Karpatsko-duklianskej operácie** z obdobia II. svetovej vojny. Pri príležitosti jej výročia sa aj dnes organizujú slávnosti, ktorých návštevnosť však z roka na rok klesá, čím sa podľa niektorých obyvateľov stráca niečo, čím bol Svidník unikátny.

Svidník je tiež považovaný za **bezpečný**. V meste nie je hluk, výtržníctvo ani násilná kriminalita. Ďalším pozitívom, ktoré mesto Svidník ponúka, je **kvalita životného prostredia**, ktorá je vysoká aj vďaka tomu, že tu nikdy nebol ťažký priemysel. To ponúka mnohé rozvojové príležitosti do budúcnosti.

Život vo Svidníku však prirodzene má aj svoje negatíva. V prvom rade ide o **nedostatok pracovných príležitostí** (v júni 2019 bola **miera evidovanej nezamestnanosti** v okrese Svidník na úrovni **10,8%**), ktorý súvisí s celkovou situáciou v regióne a izolovanosťou mesta v zmysle širšej infraštruktúry. V meste nepôsobí veľa významnejších zamestnávateľov, a tí, ktorí v meste doteraz boli, ponúkali veľmi nízke mzdy. V tejto oblasti sa však situácia začína postupne meniť. Vzhľadom na nízku kúpyschopnosť obyvateľov sú potom **obmedzené aj možnosti podnikania**. Sociálno-ekonomická situácia je aj deliacou čiarou medzi tým, komu sa v meste žije dobre a kto má ťažší život. Samospráva nemá veľa možností ovplyvňovať mieru zamestnanosti. Napriek tomu sa podľa zástupcov samosprávy snažia zapájať sa do rôznych projektov, ktoré umožňujú aspoň niektorým ľuďom sa zamestnať a v poslednom období

samospráva komunikuje s viacerými investormi, ktorí majú záujem podnikať vo Svidníku a vytvárať pracovné miesta.

Kvôli nedostatočným pracovným príležitostiam a nízkym mzdám **dochádza k veľkému odlivu ľudí**, predovšetkým v mladšom a strednom veku (ekonomicky aktívnych). Mesto sa tak stáva tichším, nudnejším a vyprázdneným. To vplýva jednak na ďalšie možnosti rozvoja, ale aj na atmosféru v meste, kultúrne aktivity, možnosti sebarealizácie. V dôsledku tohto odlivu navyše mnohé deti vyrastajú prakticky samé alebo so starými rodičmi. Výzvu do budúcnosti predstavuje **starnutie obyvateľstva** a s tým súvisiaca štruktúra verejných služieb.

Ak by sme to zhrnuli, mesto Svidník má určité pozitívne aj negatívne špecifiká, ktoré ho odlišujú od iných miest na Slovensku. Na pozitívnych špecifikách je možné stavať do budúcnosti a tie negatívne bude potrebné postupne odstraňovať.

Mesto má unikátnu polohu a je bezpečné a čisté, čo môže pri dobrej stratégii v budúcnosti lákať ľudí, ktorým záleží napríklad na životnom prostredí alebo pokojnom živote.

Zlá sociálno-ekonomická situácia je charakteristická pre celý región severovýchodného Slovenska, v tomto sa teda Svidník veľmi neodlišuje od iných okolitých miest. Vzhľadom na nedostatočnú cestnú a železničnú infraštruktúru je pre mesto výzvou, ako využiť vyššie spomínaný potenciál cezhraničnej spolupráce a prípadne naštartovať prostredie pre podnikanie, ktoré sa ukazuje byť efektívnejšie ako lákanie „veľkých investorov“, ktorí by zamestnávali významnú časť populácie.

POSTUP PRÍPRAVY STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN MESTA SVIDNÍK

Základným princípom, ktorým sa riadila príprava tohto dokumentu, bola participatívnosť, to znamená zapojenie tých, ktorých sa stratégia má týkať. Okrem toho bolo tiež dôležité, aby bola príprava stratégie inklúzie založená na dôkladnom poznaní situácie v meste vo vzťahu k jednotlivým menšinovým a znevýhodneným skupinám.

Prvou fázou prípravy bol teda podrobný výskum, ktorý mapoval jednak prístup verejných politík mesta Svidník k znevýhodneným skupinám a rozmanitosti, a jednak prostredníctvom štruktúrovaných rozhovorov skúmal situáciu jednotlivých skupín.

Aj na základe výskumných zistení bola neskôr vytvorená pracovná skupina, v ktorej mali zastúpenie všetky menšinové či znevýhodnené skupiny: Rómovia, ľudia so zdravotným postihnutím, Rusíni, mladí ľudia, seniori, sociálne odkázaní ľudia a ľudia v krízovej situácii.

V priebehu rokov 2018 a 2019 prebiehali pravidelné zasadnutia tejto pracovnej skupiny. Spočiatku sa v rámci stretnutí preberali témy ako sociálna inklúzia, participácia verejnosti na tvorbe verejných politík, situácia jednotlivých skupín v meste všeobecnejšie. Neskoršie stretnutia pracovnej skupiny boli zamerané špecificky na situáciu jednotlivých znevýhodnených skupín vo Svidníku. Na tieto stretnutia boli okrem členov pracovnej skupiny prizvaní aj ďalší príslušníci a príslušníčky danej skupiny. Stretnutia sa konali podľa možnosti v prostredí danej skupiny (alebo v prostredí jej blízkom) a cieľom bolo preniknúť hlbšie do jej situácie, identifikovať výzvy, ktorým čelí a opatrenia, ktoré považuje za potrebné na ich prekonávanie.

Výsledkom práce pracovnej skupiny je táto stratégia.

STRATEGICKÁ ČASŤ

SENIORI

Seniori predstavujú skupinu, ktorej mesto vo svojich strategických dokumentoch venuje najviac pozornosti, čo je adekvátne procesu starnutia obyvateľstva. To mesto považuje za zásadný problém a konštatuje chýbajúce ambulantné služby a služby starostlivosti na komunitnej úrovni.

Celkovo boli seniori vo výskume hodnotení ako skupina, ktorej sa vo Svidníku žije pomerne dobre – majú k dispozícii množstvo aktivít (kultúrne, turistické a pod.) a rozširuje sa tiež ponuka sociálnych služieb (DSS, denné centrum, opatrovateľská služba, jedáleň, podujatia pre seniorov). Vo februári 2016 bol v meste napríklad otvorený nový denný stacionár pre seniorov s kapacitou 60 miest, ktorý ponúka rôzne možnosti trávenia voľného času (kreatívna tvorba a ručné práce, besedy, prednášky, športové aktivity, turistika atď.). Seniori patria v meste k najaktívnejším skupinám, združujú sa napríklad v Mestskej organizácii Jednoty dôchodcov Slovenska či v Dennom centre pri Mestskom úrade, ktoré organizujú rôzne voľnočasové aktivity (napr. turistiku či športové stretnutia). V meste však pravdepodobne žijú aj seniori, ktorí sa neaktivizujú a žijú skôr izolovaní, nie však nevyhnutne preto, že by si takýto život vybrali. Dôvodom je možno skôr to, že nemajú dostatok informácií, majú problémy s mobilitou a podobne. O týchto senioroch by bolo potrebné získať viac informácií a zamerať aktivity mesta aj na nich.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 1: Odliv ľudí v produktívnom veku

Deti a vnúčatá často žijú v iných regiónoch alebo v zahraničí a nemôžu seniorom pomáhať s každodennými aktivitami (napr. s nákupom, návštevou lekára a pod.). S odlivom ľudí v produktívnom veku z mesta tak súvisí zvyšovanie potreby sociálnych služieb pre seniorov, keďže v minulosti sa takéto služby využívali skôr v situácii núdze, kedy nebolo možné poskytnúť staršiemu človeku pomoc a opateru v rámci rodiny.

Opatrenie 1.1 - vytvorenie dobrovoľníckej skupiny mladých ľudí, ktorí by trávili čas so seniormi a pomáhali im s bežnými činnosťami (napr. s nákupom alebo len s nimi strávili nejaký čas rozhovorom, prechádzkou a pod.). Mesto potom môže týchto mladých ľudí odmeniť napr. lístkami do kina, na koncert a pod. Už teraz v meste takéto iniciatívy existujú, bolo by však vhodné na ne nadviazať, sformalizovať ich a dať im zo strany mesta aj oficiálnu podporu, aby boli udržateľné a mohli sa rozvíjať.

Výzva č. 2: Nedostupnosť niektorých služieb a infraštruktúry

Problémom pre seniorov je tiež nedostupnosť alebo ťažká dostupnosť niektorých služieb. Z výskumu a zo stretnutí pracovnej skupiny vyplynulo, že väčšina kultúrnych predstavení sa

koná až večer, kedy už mnohí seniori bývajú unavení. Seniori sa taktiež vyjadrili, že nemocnica a pošta je pre mnohých veľmi ďaleko a chýba k nim autobusové spojenie. V meste tiež chýbajú verejné toalety, ktoré by boli prístupné aj pre ľudí s obmedzenou mobilitou.

Opatrenie 2.1 - organizácia pravidelných stretnutí „Čo vás trápi“ s vedením mesta na rôzne témy a spoločné hľadanie riešení (napr. MHD, dostupnosť služieb). Pri organizácii týchto stretnutí je potrebné brať do úvahy vhodnosť priestorov, aby boli prístupné aj pre seniorov s obmedzenejšou mobilitou, a tiež treba zvážiť formu (napr. skôr zvoliť neformálnejšiu atmosféru rozhovoru pri čaji/káve v prostredí, v ktorom sa cítia príjemne, než formálnu prezentáciu či rokovanie). Následne bude potrebné komunikovať výstupy z týchto stretnutí vhodnou formou všetkým seniorom v meste (napr. formou letákov priamo do schránok)

Výzva č. 3: Identifikácia a zapojenie seniorov „za záclonou“

Výzvu pre mesto predstavuje možnosť identifikovať a zapájať do života miestneho spoločenstva tých, ktorí v súčasnosti nie sú nijako organizovaní, ani nechodia do denného centra.

Opatrenie 3.1 - organizácia pravidelných stretnutí „Prines svojho suseda“ v spoluprácu s klubmi dôchodcov a denným centrom - seniori poznajú svojich susedov, aj tých, ktorí sú osamelí, odkázaní, nemobilní, a nezapájajú sa. Na pravidelných stretnutiach pri čaji, káve, koláčiku alebo pri aktivite podľa vlastného výberu sa môžu zoznámiť aj so širším okruhom ľudí a spoznať možnosti trávenia voľného času, ale aj dozvedieť sa o rôznych možnostiach pomoci.

RÓMOVIA

Rómovia sú jednou z najpočetnejších menšín vo Svidníku. Podľa odhadov tvoria približne 8% obyvateľstva, avšak v sčítaní obyvateľov sa k rómskej národnosti prihlásilo len niečo cez 2% obyvateľov (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022, s. 29). V prípade rómskej menšiny sú aktivity mesta zamerané predovšetkým na sociálnu oblasť. Aktuálne je v meste dostupná terénna sociálna práca (prebieha už 13 rokov). Mesto zamestnáva dvoch terénnych sociálnych pracovníkov a dvoch asistentov, ktorí intenzívne a úspešne pracujú s miestnou rómskou komunitou a riešia problémy v oblasti vzdelávania, zamestnanosti či poriadku

V období rokov 2011-2015 v meste fungovalo komunitné centrum s dvoma pracoviskami (Ul. Sov. Hrdinov a Ul. Festivalová). Od roku 2016 v meste takáto služba chýba. Z výskumu a stretnutí pracovnej skupiny vyplynulo, že komunitné centrum by mohlo výrazne prispieť k zlepšeniu vzťahov medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom, k prezentácii kultúry a k organizácii voľnočasových aktivít.

V strategických dokumentoch Rómovia v oblasti kultúry nefigurujú vôbec, čo naznačuje, že nie sú súčasťou strategických vízií mesta, hoci na bežnom kultúrnom živote mesta sa podieľajú.

Výskum ukázal, že v porovnaní s inými mestami sa Rómom vo Svidníku žije lepšie vďaka tomu, že dlho žili v centre mesta a pracovali v miestnych podnikoch, čo viedlo k vytváraniu pomerne dobrých vzťahov s ostatnými obyvateľmi. Rómovia boli v meste prítomní a viditeľní, čo sa odrazilo aj na vzájomnom spolužití. Rómsku komunitu ľudia vo Svidníku vnímajú ako rozmanitú a v porovnaní s inými mestami je vnímaná pomerne pozitívne. To sa však začína postupne meniť.

Nezamestnanosť

Problémom, ktorému vo Svidníku, podobne ako v iných mestách, Rómovia čelia, je vysoká nezamestnanosť. Viacerí Rómovia sa (aj s prispením terénnych sociálnych pracovníkov) v meste zamestnávajú prostredníctvom projektov, napr. *Protipovodňové práce* či *Šanca na zamestnanie*, prípadne ženy z rómskej komunity pomáhajú pri upratovaní mestského úradu. Mesto už dlhšie uvažuje aj o zriadení mestského sociálneho podniku. Takéto možnosti zamestnania sú však len dočasné, nejde o skutočný trh práce. Pozitívom je, že mnohí, najmä mladí Rómovia takto majú šancu získať pracovné skúsenosti a percento zamestnaných potom rastie. Problém však predstavuje aj nízka úroveň dosiahnutého vzdelania, a to najmä z hľadiska konkurencieschopnosti na trhu práce.

Vzdelávanie

V strategických dokumentoch mesta sa pre rómske deti používa pojem deti zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP). Ako uvádza napr. Konceptia rozvoja školstva, deti zo SZP sú vzdelávané v bežných triedach a vyučujúci k nim pristupujú individuálne. Za problém mesto považuje nepravidelnú školskú dochádzku detí zo SZP a plánuje ho riešiť skvalitnením

vyhľadávacej činnosti s využitím všetkých dostupných foriem a metód práce. Problémom, ktorý je tiež potrebné riešiť, je to, že mnohí mladí Rómovia nedokončujú strednú školu.

Bývanie

Rómovia vo Svidníku žijú najmä na Ul. Festivalovej a na Nábřežnej ulici. Rómovia boli na Festivalovú ulicu presťahovaní po tom, čo v roku 2009 došlo k zrušeniu bytových domov na Ul. Dr. Goldbergera v centre mesta, v ktorých bývali. Dočasne boli nájomníci ubytovaní v priestoroch bývalého internátu na Ul. Sovietskych hrdinov. Odvtedy sa zvyšovalo napätie medzi obyvateľmi. Obyvatelia tejto budovy boli presťahovaní na Festivalovú ulicu, kde boli postupne postavené tri bytovky nízkeho štandardu. Prvých 17 rodín bolo presťahovaných do kontajnerových bytov na Festivalovú ulicu v roku 2011, zvyšných 56 bytov nižšieho štandardu bolo odovzdaných do užívania na Festivalovej ulici v roku 2017.

Bytovky boli postavené na okraji mesta, čo spôsobuje postupné pretŕhanie existujúcich väzieb s ostatným obyvateľstvom. Rómovia majú pocit, že ostatní obyvatelia sa ich chceli zbaviť, dať ich mimo dohľad. Festivalová ulica je od centra mesta dosť vzdialená, najmä pre deti, ktoré chodia do škôl v meste. Vysoká koncentrácia Rómov v tejto lokalite spôsobuje aj vnútorné napätie medzi rómskym obyvateľstvom. Viacerí Rómovia hovorili o tom, že niektoré rodiny sú problémové, je ich však menšina.

Okrem toho v tejto lokalite chýba občianska vybavenosť, za ktorou tak musia Rómovia z tejto lokality chodiť do centra alebo iných mestských častí.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 4: Zhoršujúce sa vzájomné spolužitie

Opatrenie 4.1 - Otvoriť kultúrne podujatia aj pre Rómov – v súčasnosti sa Rómovia zúčastňujú najmä podujatí, ktoré sú „rómske“. Je potrebné zabezpečiť, aby aj ostatné podujatia boli tvorené tak, aby sa na nich Rómovia cítili vítaní – napr. zapojením rómskych umelcov do všetkých podujatí mesta, intenzívnejším informovaním o bežných podujatiach smerom k Rómom na Ul. festivalovej, prípadne informovaním v menšinových jazykoch vrátane rómčiny.

Opatrenie 4.2 - Vytvorenie/sfunkčnenie existujúceho rómskeho občianskeho združenia, ktoré by pomohlo väčšej organizovanosti Rómov, ich prepojeniu a následne aj prepojeniu smerom k ostatným obyvateľom. Rómske OZ by mohlo organizovať aktivity na zblížovanie komunit, napr. spoločné grilovačky na Ul. festivalovej (cieľom by bolo priniesť ostatných obyvateľov na Festivalovú) alebo kultúrne aktivity.

Opatrenie na riešenie 4.3 - Zriadenie komunitného centra, ktoré by organizovalo voľnočasové aktivity pre deti, avšak malo by byť situované v širšom centre mesta (nie oddelene na Ul. festivalová) a otvorené pre rôzne cieľové skupiny, aby napomáhalo „návratu“ Rómov do života miestneho spoločenstva a znovuvytváraníu vzťahov medzi väčšinovým obyvateľstvom

a Rómami, čím by sa do istej miery eliminovali negatívne následky vystaňovania Rómov na okraj mesta. V komunitnom centre by mohlo prebiehať doučovanie, športové a kultúrne aktivity, sexuálna výchova, prevencia obchodovania s ľuďmi neformálnym spôsobom, cvičenie, duchovný program.

Výzva č. 5: Situácia znevýhodnených skupín vnútri rómskej komunity (seniori, deti so zdravotným postihnutím)

Opatrenie 5.1 - Zmapovať situáciu seniorov a ľudí, zvlášť detí, so zdravotným postihnutím v rámci rómskej komunity – identifikovať ich potreby a možnosti riešenia

Opatrenie 5.2 - Vyhľadávacie aktivity na „zachytenie“ týchto cieľových skupín bežnými sociálnymi službami, ktoré mesto poskytuje ostatným obyvateľom a ich proaktívne ponúkanie aj v rámci rómskej komunity – opatrovateľská služba, možnosť zúčastňovať sa aktivít denného centra pre seniorov a ostatných aktivít seniorov

Výzva č. 5: Segregované bývanie na Ul. festivalová - potreba sledovať situáciu a pomôcť obyvateľom reintegrovať sa do života mesta, aby z lokality nevzniklo geto

Opatrenie 5.1 - Vytvorenie Rady Rómov, ktorá by zastupovala hlas rómskej komunity v komunikácii s mestom a spoločne by riešili aktuálne otázky (či už využívanie aktivačných prác na upratovanie Ul. festivalová, možnosti zriadenia sociálneho podniku, komunitného centra, dobudovanie ihriska na Ul. festivalová a pod.). V Rade by mali byť združení všetci relevantní aktéri – obyvatelia Ul. festivalová, terénni sociálni pracovníci, komunitní pracovníci, MOPS.

Opatrenie 5.2 - Udržiavanie poriadku na Ul. festivalová – zabezpečiť upratovanie tejto lokality prostredníctvom aktivačných prác tak, ako sa to deje v ostatných lokalitách mesta. Nie je dôvod na rozdielne zaobchádzanie s obyvateľmi rôznych sídlisk. Taktiež by bolo vhodné pravidelne organizovať aj svojpomocné upratovanie napríklad formou spoločných brigád spojených s následným posedením pri grilovaní a pod.

Výzva č. 6: nezamestnanosť Rómov

Opatrenie 6.1 - vytváranie možností zamestnávania pre Rómov, napríklad zriadením mestského podniku. V rámci mestského podniku by sa mohli vyrábať brikety na vykurovanie, prípadne iné tovary, alebo poskytovať rozličné služby.

DETI A MLADÍ ĽUDIA

Svidník je vnímaný ako **mesto vhodné pre deti** – je bezpečné, všade je blízko, má dostatočnú infraštruktúru, hlavne pre deti vo veku povinnej školskej dochádzky (škôlky, školy, centrum voľného času, základná umelecká škola, športové krúžky). Strategické dokumenty mesta venujú pozornosť aj deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a deťom zo SZP, obe skupiny detí sú vzdelávané v bežných triedach.

Možností pre vzdelávanie, trávenie voľného času a zamestnanie s rastúcim vekom mladých ľudí ubúda, čo vedie k **odlivu mladých ľudí z mesta** do iných regiónov a do zahraničia (za štúdiom a za prácou). Výskum ukázal, že mladí ľudia považujú život vo Svidníku za pomerne kvalitný, vyhovuje im jeho veľkosť, pokojný spôsob života, okolitá príroda, rodinné zázemie, výzvou je nedostatok možností trávenia voľného času, ale zásadným problémom je pre nich nedostatok pracovných príležitostí.

V meste sú tiež skupiny detí a mladých ľudí, ktoré sú viac ohrozené sociálnym vylúčením, než zvyšok populácie: rómske deti, deti z detského domova, deti z rozdelených rodín.

V prípade mladých ľudí po odchode z Centra pre deti a rodiny (ktorý pôsobí v meste) je problémom fakt, že nemajú rodinné zázemie, do ktorého by sa mohli vrátiť a problémom čelia aj pri hľadaní práce. Ako dočasné útočisko môžu využiť dve zariadenia, ktoré sa venujú aj pomoci tejto cieľovej skupine. Okrem pomoci s bývaním a zamestnaním by však mladí ľudia po odchode z detského domova potrebovali aj systematickú sociálnu prácu, keďže často čelia aj psychickým a ďalším problémom.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 7: Odliv mladých ľudí zo Svidníka

Ako jedna z najvážnejších výziev pre mesto Svidník je to, že postupne starne. Vzhľadom na nedostatok pracovných príležitostí a možností sebarealizácie čoraz viac mladých ľudí odchádza z mesta do iných, väčších miest, prípadne do zahraničia. Postoj mladých k tomuto mestu je však pozitívny, majú vytvorenú silnú identitu a pocit prináležania k mestu, čo môže potenciálne tvoriť základ pre ich návrat do mesta (napríklad po štúdiu), avšak musia byť na to vytvorené adekvátne príležitosti. Úplnému odlivu mladých sa nedá zabrániť, je to prirodzený proces migrácie a mobility ľudí, avšak starnutie populácie a výrazný odliv mladých môže ohroziť budúci rozvoj mesta. Strategické dokumenty mesta by preto mali reflektovať túto situáciu a vytvárať opatrenia na návrat mladých do Svidníka. Nedostatok pracovných príležitostí v meste sa odráža aj v tom, že mladí ľudia často cítia, že „prednosť“ dostávajú starší, tí, ktorí majú už v meste vybudované väzby a vzťahy. Možnosti pre pracovné príležitosti pre mladých potenciálne sú – jednak v cestovnom ruchu, ktorý sa v regióne rozvíja, v podpore

menšieho a stredného podnikania v meste, ale predovšetkým v oblasti poskytovania služieb, ktorá začína byť poddimenzovaná a je pravdepodobné, že do budúcnosti bude mesto (aj vzhľadom na starnutie populácie) potrebovať zabezpečovať rôzne typy sociálnych služieb, v ktorých by sa aj mladí vedeli uplatniť. Priestor na uplatnenie pre mladých ľudí je aj v rámci verejných inštitúcií – či už priamo na mestskom úrade, alebo ďalších inštitúciách štátnej, či inej verejnej správy.

Opatrenie 7.1 – Analýza demografickej a sociálnej situácie mladých - bolo by potrebné vypracovať demografickú prognózu vývoja populácie v meste Svidník. Identifikovať profily absolventov stredných a vysokých škôl a hľadať možnosti na ich uplatnenie vo Svidníku. V strategických dokumentoch mesta by bolo dôležité identifikovať vekovú kategóriu mladých ako tú, ktorú mesto do budúcnosti potrebuje vzhľadom na rozvoj mesta a identifikovať oblasti, v ktorých by bolo možné vytvárať priestor pre ich väčšie zapájanie (podnikateľské prostredie, služby, sociálne služby a turistický ruch).

Opatrenie 7.2 - Vytvorenie komunikačnej platformy s cieľom informovať o možnostiach uplatnenia mladých ľudí vo Svidníku - mesto by po identifikácii možností zapájania mladých malo vytvoriť stratégiu komunikácie voči mladým – napríklad kampaň „Prečo žiť vo Svidníku“, vytvoriť informačnú platformu (sociálne siete, web mesta, iné), kde by sa mladí ľudia mohli dozvedieť o možnostiach zamestnávania, podnikania alebo iných foriem uplatnenia. Mladí ľudia by mali sami participovať na vytvorení a spravovaní takejto platformy. Participatívny rozpočet mesta by mohol byť jedným z nástrojov na zapájanie mladých do vytvárania takejto platformy. Zároveň by v rámci komunikácie tejto témy malo mesto prinášať príklady úspešných mladých Svidničianov, ktorí môžu slúžiť ako rolové modely alebo vzory pre ostatných.

Výzva č. 8: Vytváranie priestoru pre vzájomné stretávanie a trávenie voľného času

Okrem nedostatku pracovných príležitostí je ďalším faktorom, ktorý prispieva k odlivu mladých ľudí zo Svidníka aj to, že nemajú dostatočné možnosti trávenia voľného času. Mladí ľudia majú v súčasnosti okrem aktivít napojených na školy (športovanie, kultúrne aktivity) málo možností na stretávanie. Obvykle musia chodiť do reštaurácií a barov, na čo nemajú dostatok finančných prostriedkov a zároveň to nie je pre všetkých ideálna predstava trávenia voľného času. . Prípadne trávia voľný čas vonku (napríklad pri Pamätníku sovietskej armády, čo vytvára napätie medzi ostatnými obyvateľmi. Nedostatok možností pre vzájomné stretávanie spôsobuje aj to, že trávia veľa času doma (pri počítači alebo na sociálnych sieťach). Napriek tomu, že v meste pôsobí Centrum voľného času a existencii viacerých športových klubov, mladým chýba aj neformálnejší priestor pre realizáciu rôznych kultúrnych, športových, či iných aktivít.

Opatrenie 8.1 - Vytvoriť klub pre mladých - je potrebné identifikovať priestor v meste, kde by sa mohli spoločne realizovať aktivity, o ktoré majú mladí ľudia záujem. Na identifikovaní priestoru, ale aj na jeho úprave, organizovaní a spravovaní by sa mali podieľať samotní mladí ľudia. Mesto by malo vytvoriť podmienky pre vznik komunitného centra a aktívne zapojiť

mladých do realizácie predstavy, ako by malo toto centrum fungovať, do organizovania aktivít, informovania o možnostiach trávenia času v tomto priestore. Na vybudovanie takéhoto centra je možné hľadať finančné prostriedky v kapacitách mesta alebo v rámci grantových programov na rozvoj miest a participáciu mladých (napríklad Erasmus+, ESF, Granty EHP a Nórske fondy a iné).

Dôležité je, aby toto centrum bolo prístupné a lákalo rôznorodých mladých ľudí (Rómov, mladých so zdravotným postihnutím, mladých z detských domovov, z gréckokatolíckej charity a pod.) a aby zároveň boli zapojení do jeho vytvárania a plánovania.

Výzva č. 9: Spájanie mladých ľudí z rozličných prostredí

Svidník je kultúrne aj sociálne veľmi rozmanité mesto, čo sa odráža aj v zložení detskej a mládežníckej populácie. Na to, aby boli všetci mladí zapojení do aktivít mesta a aby sa cítili byť jeho súčasťou je potrebné, aby sa navzájom stretávali a nefungovali len v paralelných komunitách. To sa týka napríklad rómskych a nerómskych mladých, detí a mladých z Centra pre deti a rodiny, mladých so zdravotným znevýhodnením, či mladých dievčat žijúcich v Dome sv. Faustíny. Ich vzájomné stretávanie a pomoc môžu mať výrazný vplyv na budovanie súdržnosti v meste a vytváraní spoločnej identity.

Opatrenie 9.1 – Priestor pre zapájanie všetkých mladých - aktivity v meste zamerané na mladých a realizované mladými by preto mali pamätať na túto rozmanitosť. Mesto by aj v strategických dokumentoch malo reflektovať potreby všetkých mladých ľudí. Je preto potrebné zmapovať, aké rôzne skupiny mladých v meste žijú a čo by potrebovali pre vzájomné stretávanie sa. Komunitné centrum by malo dbať na vytváranie priestoru a aktivít aj pre rómske deti a mladých, umožniť bezbariérový prístup pre mladých so zdravotným postihnutím a prispôbiť im aj podmienky a aktivity. Do týchto aktivít by mali byť zapojené aj deti z Centra pre deti a rodiny a z Domu sv. Faustíny, ktorý je domovom na polceste pre mladé ženy v núdzi.

Opatrenie 9.2 – Dobrovoľníctvo a vzájomná pomoc medzi mladými - jednou z aktivít mladých ľudí môže byť aj vzájomná pomoc medzi rôznymi skupinami formou dobrovoľníctva. Už v súčasnosti sa začínajú rozvíjať takéto svojpomocné aktivity medzi aktívnymi mladými, ktorí chodia pomáhať do domova dôchodcov, detského domova, alebo nemocnice. Tieto aktivity je možné rozšíriť na všetky skupiny a hľadať možnosti, ako napríklad rómske deti a mladí môžu pomáhať iným mladým, ako zapojiť zdravotne znevýhodnených mladých do aktivít pre deti, či iných obyvateľov a tak ich vzájomne zblížovať a zapájať do života mesta.

Výzva č. 10: Organizovanosť mladých ľudí a ich občianska aktivita

V súčasnosti je veľkou výzvou nezáujem mladých o občianske a iné aktivity v meste. Vo Svidníku je niekoľko aktívnych mladých ľudí, je však potrebné hľadať spôsoby zapájania aj ostatných. Aktívni mladí priťahujú aj ďalších, je však potrebné nájsť spoločný mechanizmus, ako aktivitu mladých podporovať. Vyššie spomínané opatrenia (komunitné centrum, dobrovoľníctvo, zapájanie znevýhodnených mladých) by mali byť základom pre väčšiu

angažovanosť všetkých. Stretnutia pracovnej skupiny s mladými priniesli zistenie, že je nevyhnutné dať aktivitám mladých aj organizovanú formu, pretože je potrebné, aby tieto aktivity mali štruktúru, ciele a plány a aby sa postupne zapájali aj mladší ľudia, ktorí v budúcnosti môžu nahradiť súčasných lídrov v komunitách.

Výzvou je aj prepojenie mladých ľudí z rôznych základných a stredných škôl, ktoré momentálne často fungujú len paralelne. Na každej škole je však zopár aktívnych mladých, ktorí by sa mohli spojiť a plánovať aktivity spoločne.

Opatrenie 10.1 - Vytvoriť občianske združenie mladých - na to, aby aktivity mladých a pre mladých mali štruktúrovanejšiu podobu, je potrebné, aby bolo ich fungovanie aspoň sčasti formalizované. Jednou z možností je vytvoriť občianske združenie (napríklad pri komunitnom centre), ktoré by združovalo aktívnych mladých ľudí (vrátane Rómov, mladých so zdravotným postihnutím, mladých z centra pre rodiny a pod.), hľadalo by financie na svoje fungovanie (prípadne bolo čiastočne financované mestom), realizovalo aktivity, zapájalo ďalších mladých. Užitočné by bolo, ak by v tomto občianskom združení aktívne participoval aj niekto dospelý, kto má skúsenosti s realizáciou aktivít a mohol by fungovať ako mentor a sprievodca aktivitami mladých.

Toto združenie by zároveň malo spolupracovať s inými združeniami a organizáciami v meste (seniormi, ľuďmi so zdravotným znevýhodnením, kultúrnymi združeniami), aby prepájali svoje aktivity a vzájomne si pomáhali alebo sa od seba učili.

Opatrenie 10.2 – realizovať aktivity atraktívne pre mladých ľudí, ktoré by ich pritiahli - zaktivizovanie mladých ľudí vo Svidníku by mohlo začať realizáciou podujatí, ktoré sú pre nich atraktívne, ale zároveň by tieto podujatia mali byť navrhnuté a organizované v spolupráci s mladými ľuďmi. Nie každý formát podujatia je pre mladých ľudí zaujímavý, podľa ich názoru sú skôr než prednášky či vystúpenia pre nich atraktívne podujatia založené na športe a súťaži. Ako možnosť sa teda javia rôzne športové akcie zamerané na súperenie individuálnych účastníkov alebo skupín (napr. turnaj v stolnom tenise). Takéto „nízkoprahové“ aktivity môžu vytvoriť dobrý základ pre ďalšie aktivizovanie mladých ľudí formou dobrovoľníctva, práce v občianskom združení a pod. Medzi takéto aktivity by mohli patriť aj rôzne ekologické aktivity, ktoré začínajú byť pre mladých aj na Slovensku veľmi dôležité a prvé aktivity boli realizované už aj vo Svidníku. Takéto opatrenia môžu prispieť jednak k zvyšovaniu súdržnosti medzi mladými ľuďmi, ale zároveň aj zlepšovať podmienky pre život všetkých Svidníčanov a zviditeľňovať Svidník aj v širšom okolí.

RUSÍNI

Svidník a okolie je jedným z regiónov s početnou rusínskou národnostnou menšinou. Rusínsky aspekt je pri strategickom plánovaní rozvoja mesta aj v mestských aktivitách prítomný najmä v oblasti kultúry.

V samotnom meste je viacero organizácií združujúcich Rusínov (Rusínska obroda, Zväz Rusínov a Ukrajincov, Tota agentura, atď.). Je tu tiež Múzeum ukrajinskej kultúry. V poslednom období sa ukazuje ako pomerne problematické, že čoraz menej ľudí sa hlási k rusínskej národnosti, čo má vplyv aj na ich menšinové práva, ktoré sa odvíjajú od počtu ľudí hlásiacich sa k tejto národnosti v meste.

Okrem toho tu úlohu zohráva aj fakt, že kedysi sa ľudia mohli oficiálne hlásiť len k ukrajinskej národnosti, k rusínskej až neskôr po roku 1989. Tieto zmeny viedli k tomu, že niektorí Rusíni síce majú silnú kultúrnu a etnickú identitu, ale naučili sa ju prežívať v súkromí mimo oficiálnych prejavov a štruktúr. Hoci teda v rámci mesta i celého okresu žije veľa Rusínov, oficiálne netvorí ani 20% obyvateľstva, takže napríklad nie je možné ani označovanie miest a obcí dvojjazyčnými názvami.

Za uplynulé roky je podľa respondentov cítiť posilňovanie rusínskej identity, i keď skôr ako kultúrnej než národnostnej menšiny. V rámci mesta sa Rusíni a ich spolky a organizácie výrazne podieľajú na kultúrnom a spoločenskom živote. Počas roka organizujú dva väčšie festivaly a množstvo menších kultúrnych aktivít. Každoročne sa napríklad konajú Slávnosti Rusínov-Ukrajincov a v máji tiež Rusínsky festival, ktorým žije celé mesto. Jeho program obsahuje hudobné, tanečné a divadelné vystúpenia, ale aj diskusie. Na rusínske a ukrajinské korene nadväzuje folklórny súbor Makovica a detský FS Makovička (Program rozvoja mesta Svidník na roky 2016-2022).

Oživenie rusínskej kultúry je podľa viacerých aktérov naozaj citeľné a spestruje to kultúrny život v meste. Na druhej strane si však niektorí myslia, že viaceré organizácie združujúce Rusínov si konkurujú najmä v zmysle žiadania o finančné prostriedky na podporu kultúry národnostných menšín. Hoci v súčasnosti sa niektoré organizácie a aktivity prezentujú ako ukrajinsko-rusínske, niektorí respondenti spomenuli, že najmä v minulosti bolo medzi Rusínmi a Ukrajincami v meste cítiť napätie. To pravdepodobne súviselo s tým, že po roku 1989 mohli Rusíni jednak oficiálne deklarováť svoju národnosť, a jednak sa začali výraznejšie zasadzovať za uchovávanie a rozvíjanie svojej kultúry.

Posilňovanie rusínskej identity je pre ľudí pozitívny fenomén, ktorý ich spája a zároveň im sprostredkúva aj veľa pozitívnych príkladov, pretože existuje mnoho úspešných Rusínov, ktorých možno vnímať ako vzory.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 11: Identita Rusínov

Ako sme už spomenuli, veľkou výzvou je udržiavanie identity Rusínov a podpora jej rozvoja aj medzi mladými ľuďmi. Na zasadnutiach pracovnej skupiny bolo identifikované, že chýba komplexnejší pohľad na túto tému, preto by bolo potrebné aj na pôde mesta viac hovoriť o témach podporujúcich rusínsku identitu a jej prejavy v kultúre či iných oblastiach.

Opatrenie 11.1 – Podpora sebaidentifikácie - mesto by malo hľadať spôsoby, ako podporiť a udržiavať identitu Rusínov. V meste aj v regióne pôsobí veľa osobností, ale aj kultúrnych združení, ktorí sú v tejto téme aktívni. Mesto by malo podporovať ich vzájomné stretávanie, komunikáciu a vytvoriť stratégiu, ktorá by obsahovala opatrenia na zlepšovanie situácie v oblasti udržiavania a podpory menšinovej identity Rusínov. Prijaté dokumenty na úrovni mesta (Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja, Stratégie rozvoja kultúry, Komunitný plán, Stratégie rozvoja školstva) by zároveň mali reflektovať aj túto tému a k ich príprave a prijímaniu by mali byť prizývaní aj experti a aktivisti, ktorí sa touto témou zaoberajú.

Opatrenie 11.2 – Podpora prihlasovania sa k rusínskej národnosti v rámci Sčítania obyvateľov, domov a bytov - v roku 2021 bude opäť celoštátne Sčítanie obyvateľov, domov a bytov. Na to, aby mohli aj Rusíni využívať svoje menšinové práva (napr. používanie jazyka aj v úradnom styku, dvojjazyčné názvy a pod.), je potrebné, aby aspoň 20% obyvateľstva patrilo k rusínskej národnosti. Výskum vo Svidníku ukázal, že takýto podiel je vo Svidníku dosiahnuteľný, avšak hlásenie sa k rusínskej národnosti si vyžaduje podporu. Mesto by malo preto vytvoriť alebo podporiť kampaň či šírenie informácií o prínosoch a dôležitosti prihlásenia sa k rusínskej národnosti.

Opatrenie 11.3 – Podpora rusínskej kultúry - v meste sa realizujú dva veľké festivaly zamerané na podporu rusínskej kultúry a mesto podporuje aj ďalšie aktivity v kultúrnej oblasti. Táto podpora by mala byť aj do budúcnosti zachovaná, pričom mesto by malo aktívne komunikovať jej dôležitosť a snažiť sa eliminovať potenciálne vzájomné konflikty tým, že bude aktívne vysvetľovať pozitívne aspekty rôznych kultúrnych podujatí. Do budúcnosti by bolo prospešné vytvoriť stratégiu podpory rusínskej kultúry v meste, čím by sa definovali konkrétne kroky a plány mesta v tejto oblasti a podpora rusínskej kultúry by tak bola transparentnejšia.

Opatrenie 11.4 – Výučba rusínskeho jazyka na školách - výučba rusínskeho jazyka sa v meste organizuje vo forme krúžkov na školách. Na mestskom úrade vo Svidníku sa v decembri 2016 konalo stretnutie pracovnej skupiny k výučbe rusínskeho jazyka. Táto skupina pracuje v oblasti politiky podpory národnostných menšín na celoštátnej úrovni. Jej cieľom je vypracovať Koncepciu rozvoja výučby rusínskeho jazyka a kultúry v materských školách, základných školách a stredných školách v Slovenskej republike. Ani v jednej škole však neprebíha vyučovanie v rusínskom jazyku. Preto by bolo potrebné aj v rámci mesta (v koordinácii so

štátom) podporovať návrat k výučbe rusínskeho jazyka na školách. Zároveň je však potrebné zosúladiť tieto aktivity s opatreniami na zabezpečenie podpory rusínskej identity, aby rodičia detí mali záujem o takúto výučbu a podporovali jej opätovné zavedenie v materských, základných a stredných školách.

Opatrenie 11.5 – Komunitné centrum - podobne ako pri ostatných skupinách, aj pri rusínskej národnostnej menšine je možné zapojiť mnohé aktivity do aktivít komunitného centra, ktoré by malo byť vo Svidníku zriadené. V komunitnom centre by mohli prebiehať rôzne aktivity s deťmi, ktoré by podporovali ich rusínsku identitu, jazyk a kultúru. Zároveň by komunitné centrum mohlo slúžiť pre realizáciu kultúrnych aktivít aj pre dospelých a mohlo by byť aj miestom stretávania aktivistov a odborníkov, ktorí sa zameriavajú na podporu zachovania rusínskej identity.

ĽUDIA SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

Mesto si vo svojich koncepčných dokumentoch kladie za cieľ podporovať terénne služby, zamestnávanie ľudí so zdravotným postihnutím a integráciu detí so zdravotným postihnutím do základných škôl. Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb konštatuje, že podmienky na začleňovanie detí so zdravotným postihnutím do základných škôl sú optimálne. Mesto Svidník podporuje tiež zriaďovanie chránených dielní, ktoré sú v meste tri.

V meste pôsobia aj viaceré organizácie združujúce ľudí so zdravotným postihnutím alebo pobočky celoslovenských združení. Taktiež sa konajú viaceré benefičné aktivity zamerané na pomoc ľuďom so zdravotným postihnutím.

Situácia ľudí so zdravotným postihnutím závisí od ich veku a rodinnej situácie. Iné problémy zažívajú rodiny s deťmi so zdravotným postihnutím, iné seniori so zdravotným postihnutím. Situáciu konkrétneho človeka so zdravotným postihnutím veľmi ovplyvňuje to, či má rodinné zázemie a v rámci neho pomoc, ktorú potrebuje.

Celkovo je však situácia ľudí so zdravotným postihnutím komplikovaná vo viacerých smeroch:

- majú zhoršenú pozíciu na trhu práce,
- obvykle dosahujú nižší príjem, kvôli ktorému si nemôžu dovoliť potrebné sociálne služby a ďalšie služby,
- fyzické bariéry v meste, najmä v obchodoch, reštauráciách, či iných prevádzkach, ktoré im znemožňujú pohyb po meste a využívanie služieb tak ako bežným obyvateľom. Bezbariérové priestory tiež nie sú rovnako bezbariérové pre všetkých ľudí so zdravotným postihnutím, hoci sa tak môžu pre bežnú verejnosť javiť.
- niektorí ľudia so zdravotným postihnutím môžu pociťovať nedostatok sociálnych služieb (napr. doprava formou sociálneho taxíka, pomoc rodinám, ktorých člen má zdravotné postihnutie a priestor pre nich na stretávanie a regeneráciu),
- ľudia so zdravotným postihnutím majú často z rôznych príčin nedostatok sociálnych väzieb vo svojom okolí a zažívajú izoláciu.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 12: Dostupnosť priestorov a služieb v meste pre ľudí so zdravotným postihnutím

Ľudia so zdravotným postihnutím sa v rámci mesta potýkajú jednak s mnohými fyzickými bariérami, ale tiež s nedostupnosťou určitých služieb, ktorá je spôsobená buď existenciou spomínaných bariér, alebo tým, že niektoré druhy služieb (sociálnych alebo iných) v meste vôbec neexistujú.

Fyzická nedostupnosť spôsobená rozličnými bariérami má mnoho podôb a to, do akej miery ľudia so zdravotným postihnutím dokážu tieto bariéry prekonať, súvisí aj s druhom a mierou ich postihnutia, pomôckami, ktoré majú k dispozícii (inak sa pohybuje po meste človek, ktorý

má elektrický vozík a inak ten, kto má obyčajný), a tým, či majú alebo nemajú nejakú formu pomoci (napr. osobnú asistenciu).

Problémom tiež je, že nie všetky verejné priestory, ktoré sú na prvý pohľad bezbariérové, také sú aj v skutočnosti, resp. sú takými pre všetkých ľudí, ktorí majú fyzické obmedzenie. **V meste sa nájdú aj miesta, kde sú drobné nedostatky, ktoré však pre ľudí so zdravotným postihnutím predstavujú vážnu bariéru** (napr. prístup do budovy je bezbariérový, avšak vchodové dvere sa otvárajú tak, že človek so zdravotným postihnutím potrebuje pomoc, nevie si sám otvoriť, iným príkladom môže byť rampa, ktorá je príliš strmá). Bezbariérovosť v meste by pritom bolo možné zlepšiť drobnými úpravami (napr. prístup do nemocnice), ktoré by vedeli navrhnúť sami ľudia so zdravotným postihnutím, pretože majú najviac skúseností s bariérami v meste a ich prekonávaním. Podľa nich samotných je v meste najviac bariér najmä v bežných prevádzkach (obchody, reštaurácie, kaviarne), ale aj na niektorých podujatiach, alebo v okolí mesta (napr. lesné a náučné chodníky).

Hoci má mesto pomerne širokú ponuku sociálnych služieb, ich využívanie ľuďmi so zdravotným postihnutím na jednej strane komplikuje **nedostatočná informovanosť ľudí o tom, že daná služba je v ponuke a potenciálne môžu o ňu požiadať**. Na druhej strane existujúce sociálne služby možno nepokrývajú niektoré kategórie ľudí so zdravotným postihnutím (napr. mladí ľudia so zdravotným postihnutím denný stacionár je buď pre seniorov, alebo pre ľudí s mentálnym postihnutím). Rovnako niektoré služby vhodné pre celú verejnosť (taxík v rámci mesta, WC v meste nie je bezbariérové) nemôžu ľudia používajúci invalidný vozík využívať.

Opatrenie 12.1 - Zlepšiť bezbariérovosť v rámci mesta - ako najvýraznejší problém sa v rámci mesta javí stav chodníkov v okolí nemocnice, a tým aj dostupnosť nemocnice. Ďalším problémom je dostupnosť bežných služieb (reštaurácie, kaviarne) a niektorých podujatí, kde sú časté fyzické bariéry. V centre mesta tiež nie je bezbariérová toaleta, čo pre ľudí s obmedzením pohybu znamená výraznú komplikáciu. Zlepšenie všetkých týchto oblastí by zvýšilo kvalitu života ľudí so zdravotným postihnutím v meste. Mesto by mohlo v spolupráci s ľuďmi so zdravotným postihnutím pravidelne realizovať **mapovanie (bez)bariérovosti v meste**, k takejto aktivite by mali byť prizvaní ľudia s rôznym zdravotným postihnutím a ich rodinní príslušníci, aby sa problémové miesta zmapovali čo najpodrobnejšie. Podľa ľudí so zdravotným postihnutím žijúcich v meste by sa samospráva mala dôslednejšie sústrediť aj na kontrolu bezbariérovosti v stavebných prípadne iných povoľovacích konaniach.

Opatrenie 12.2 - Zlepšiť ponuku sociálnych služieb s ohľadom na rôzne kategórie ľudí so zdravotným postihnutím a ich rodín - hoci má mesto vypracovaný Komunitný plán sociálnych služieb, malo by priebežne monitorovať, ktoré sociálne služby by boli v rámci mesta potrebné, aká je využívanosť existujúcich sociálnych služieb, resp. či nie sú v meste kategórie ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré existujúce sociálne služby nepokrývajú. Tento monitoring by mal prebiehať v pravidelných intervaloch a v spolupráci s ľuďmi so zdravotným postihnutím a na základe zistení by sa mesto malo snažiť ponuku služieb upravovať.

Výzva č. 13: Pracovné aktivity pre ľudí so zdravotným postihnutím a ich sebarealizácia

Ľudia so zdravotným postihnutím sú znevýhodnení na trhu práce, v meste chýbajú možnosti zamestnania pre túto skupinu, hoci sú tu viaceré chránené pracoviská. V meste žijú ľudia, ktorým chýba nejaká zmysluplná denná aktivita, v ktorej by sa mohli sebarealizovať.

Opatrenie 13.1 - Hľadať a vytvárať možnosti pre zamestnanie ľudí so zdravotným postihnutím - je možné predpokladať, že nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím majú záujem o zamestnanie na plný úväzok, bolo by vhodné zmapovať, akou formou majú rozličné kategórie ľudí so zdravotným postihnutím záujem sa sebarealizovať. Zatiaľ čo niektorí by si radi našli bežnú prácu, iní by mohli mať záujem skôr o prácu v chránenej dielni, dennom stacionári a podobne. Časť ľudí so zdravotným postihnutím by možno uvítala aj možnosť dobrovoľníckych aktivít. Mesto by malo aktívne vytvárať tieto možnosti, prípadne sieťovať aktérov v rámci mesta, ktorí by sa mohli podieľať na vytváraní pracovných aktivít pre ľudí so zdravotným postihnutím v meste. Príkladom konkrétnej pracovnej aktivity by mohla byť zberňa šatstva a iných potrieb, ktorá by mohla byť zriadená v spolupráci mesta a Grécko-katolíckej charity. Pri triedení a distribuovaní týchto potrieb by sa mohli uplatniť aj ľudia so zdravotným postihnutím. Ďalšou možnosťou by bolo zriadenie mestského podniku, mestského sociálneho podniku, alebo ďalších chránených dielní. Mesto by mohlo zmapovať aj svoje možnosti v tom, ako napomôcť týmto ľuďom, aby sa uplatnili na bežnom trhu práce.

Opatrenie 13.2 - Ďalšie možné aktivity pre ľudí so zdravotným postihnutím - okrem pracovných aktivít by bolo potrebné vytvárať pre ľudí so zdravotným postihnutím aj ďalšie možnosti pre aktívne trávenie svojho času, či už v rovesníckych alebo rôznych záujmových skupinách. Pomôcť by mohlo aj zriadenie komunitného centra alebo iného bezbariérového priestoru, kde by mohli kvôli rozličným aktivitám dochádzať aj ľudia so zdravotným postihnutím. Mesto by mohlo ďalej podporovať občiansku participáciu ľudí so zdravotným postihnutím, či už v rámci ich občianskych združení, alebo prostredníctvom participatívneho rozpočtu, napríklad tým, že by navýšilo rozpočet o určitú sumu pre projekty zamerané na situáciu ľudí so zdravotným postihnutím.

Výzva č. 14: Komunikácia a informovanosť

Zlepšenie komunikácie medzi rôznymi aktérmi v meste a samotnými ľuďmi so zdravotným postihnutím by pomohlo zlepšiť nielen prístup mesta k tejto skupine ľudí, ale napomohlo by aj riešeniu už spomínaných problémov, ako je (ne)využívanie sociálnych služieb, ponuka sociálnych služieb, dostupnosť priestorov a služieb v rámci mesta, ponuka práce a voľnočasových aktivít, prípadne inej pomoci.

Opatrenie 14.1 - Výmena informácií medzi ľuďmi so zdravotným postihnutím a mestom - pre zlepšenie bezbariérovosti mesta by bolo vhodné, keby mesto na pravidelnej báze komunikovalo s ľuďmi so zdravotným postihnutím a takto zabezpečovalo svoju informovanosť o existujúcich bariérach v meste a skúsenostiach ľudí so zdravotným postihnutím s nimi. Niektoré bariéry nie sú zjavné pre ľudí, ktorí sa pohybujú po meste bez obmedzenia a takisto nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím majú rovnakú skúsenosť s existenciou bariér v meste. Mesto by tiež mohlo intenzívnejšie komunikovať svoje aktivity a ponuku sociálnych služieb, pričom by bolo vhodné, keby pre dosiahnutie vyššej informovanosti použilo kombináciu metód. Môže

napríklad informovať prostredníctvom organizácií ľudí so zdravotným postihnutím, avšak nie všetci ľudia so zdravotným postihnutím sú s týmito organizáciami v kontakte, preto by bolo dobré využívať webstránku mesta, sociálne siete, noviny. Dôležité je však brať do úvahy, že príjemcom informácií by mali byť aj ľudia napríklad so zrakovým alebo sluchovým postihnutím a komunikáciu tomu prispôbiť. Napomôcť by tiež mohla komunikačná platforma navrhovaná v bode 14.2, prípadne by mesto mohlo využiť dobrovoľníkov a spraviť informačnú akciu „od dverí k dverám“, pre ľudí so zdravotným postihnutím (aj seniorov).

Opatrenie 14.2 - Výmena informácií medzi ľuďmi so zdravotným postihnutím navzájom - ľudia so zdravotným postihnutím žijúci v meste a ich rodiny majú rozličné skúsenosti a sú v rozličnej životnej situácii. Ukazuje sa, že by bolo vhodné v rámci mesta vytvoriť platformu, kde by mohli medzi sebou komunikovať a vymieňať si informácie, navzájom sa kontaktovať a pomáhať si. Táto platforma by mohla mať viacero podôb, na jednej strane je možné nadviazať na aktivity organizácií ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré v meste pôsobia, na druhej strane by možno bolo vhodné vytvoriť aj elektronickú komunikačnú platformu, pretože nie všetci majú možnosť osobne sa zúčastňovať stretnutí. Za úvahu by stála podpora takejto komunikačnej platformy v rámci mesta prostredníctvom participatívneho rozpočtu.

Opatrenie 14.3 - Sieťovanie a výmena informácií medzi rôznymi aktérmi - v meste by bolo potrebné prepojiť ľudí, ktorí majú možnosť pomáhať a ľudí, ktorí túto pomoc potrebujú. Pomocou sa pritom myslí nielen materiálna pomoc, ale aj poskytnutie osobnej pomoci, rady, služby, asistencie a podobne. V rámci mesta by bolo vhodné vytvoriť mechanizmus tohto zosieťovania, napríklad v podobe webstránky, niečo v zmysle Ľudia ľuďom vo Svidníku (pozri ludialudom.sk).

SOCIÁLNE ODKÁZANÍ OBYVATELIA A ĽUDIA V KRÍZOVEJ ŽIVOTNEJ SITUÁCII

Téma sociálne odkázaných ľudí, ľudí v hmotnej núdzi a ľudí bez domova, ktorí žijú na okraji spoločnosti je v meste pomerne výrazná. Verejnosť vníma týchto ľudí negatívne, pretože sa často združujú v centre mesta a pôsobia rušivo. Treba však uviesť, že počet týchto ľudí v meste je relatívne nízky (menej ako 10 ľudí, ale počas roka veľmi kolíše). Táto skupina ľudí je pomerne heterogénna, nie sú všetci v rovnakej situácii, niektorí majú kde bývať, občas sa im podarí aj zamestnať, najmä v zahraničí, alebo na sezónne práce. Pomerne častým problémom je, že nemajú zázemie a majú často zdravotné alebo psychické problémy (alkoholizmus). Problémom teda nie je primárne to, že by nemali kde bývať, ale potýkajú sa s problémami, s ktorými by potrebovali pomôcť formou špecializovaného poradenstva alebo sociálnej práce. Konkrétne by bolo potrebné zriadiť denné centrum, kde by bolo možné s nimi pracovať. Pomohla by tiež terénna sociálna práca, ktorá by bola zameraná na monitorovanie situácie a vyhľadávanie týchto ľudí.

V meste tiež žijú ľudia, ktorí sa z rôznych príčin ocitli v krízovej životnej situácii. Časť z nich sú napríklad bývalí klienti Centra pre deti a rodiny (detský domov). Tí z nich, ktorí sa nemajú kam vrátiť, sa môžu uchýliť do dvoch zariadení (Dom sv. Jozefa, Dom sv. Faustíny - Grécko-katolícka charita), ktoré pôsobia v meste, je to pre nich však len dočasné útočisko. Navyiac potrebujú intenzívnu pomoc, aby sa zamestnali, našli si bývanie a začlenili sa do života.

VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A OPATRENIA NA ICH RIEŠENIE

Výzva č. 15: Vytvorenie stratégie mesta v prístupe k ľuďom bez domova a ľuďom v krízovej životnej situácii

Pre riešenie situácie a zefektívnenie pomoci ľuďom, ktorí žijú na okraji spoločnosti, by bolo potrebné, aby si mesto v spolupráci s ďalšími aktérmi (poskytovatelia sociálnych služieb) zadefinovalo prístup k tejto skupine ľudí a vytvorilo stratégiu na najbližšie obdobie. V súčasnosti nejaká forma sociálnej práce a sociálnych služieb v meste je, ale nie je dostatočná. Zdá sa, že nedostatočná je aj komunikácia medzi jednotlivými aktérmi (mesto, sociálni pracovníci, Dom sv. Jozefa, Dom sv. Faustíny, Centrum pre deti a rodiny). Inšpiráciu pre to, ako by mesto mohlo nastaviť prístup k tejto skupine ľudí je možné hľadať napríklad prostredníctvom Grécko-katolíckej charity v Prešove, ale aj ďalších miest.

Opatrenie 15.1 – Vytvorenie stratégie prístupu mesta k ľuďom žijúcim na okraji spoločnosti - vypracovať v nadväznosti na Komunitný plán rozvoja sociálnych služieb plán prístupu mesta k poskytovaniu pomoci ľuďom žijúcim na okraji spoločnosti. Stratégia mesta v prístupe k tejto skupine obyvateľov by však mala zohľadniť nielen kapacity mesta (finančné a personálne), ale

aj skúsenosti a názory poskytovateľov sociálnych služieb a samotných ľudí, ktorí majú byť cieľovou skupinou tejto stratégie.

Opatrenie 15.2 – Zabezpečenie pravidelnej komunikácie medzi rôznymi aktérmi v meste - navrhnuť formu a frekvenciu pravidelnej komunikácie jednotlivých aktérov zapojených do poskytovania pomoci ľuďom, ktorí žijú na okraji spoločnosti, a následne túto komunikáciu aj spustiť.

Výzva č. 16: Dostupnosť sociálnych služieb zameraných na ľudí žijúcich na okraji spoločnosti

Opatrenie 16.1 – Vytvorenie nízkoprahového denného centra - v meste by bolo potrebné vytvoriť priestor, kde by bolo možné pracovať s ľuďmi bez domova, resp. ďalšími ľuďmi, ktorí sa ocitli v krízovej situácii. V rámci tohto centra by bolo potrebné realizovať viaceré činnosti – poskytovať sociálne a špecializované poradenstvo, zabezpečiť možnosť využiť hygienické zariadenie, sústredenie a poskytovanie šatstva, vytvoriť možnosti pre pracovnú činnosť, možnosť prespania, resp. ubytovania. Okrem týchto základných činností sa ukazuje, že ľudia žijúci na okraji spoločnosti majú často aj vážne zdravotné a psychické problémy, takže potrebujú pomoc psychológa alebo psychiatra. Niektorí by potrebovali právne poradenstvo, pretože sú v exekúcii, čo im komplikuje situáciu, pokiaľ sa chcú zamestnať. Tieto služby by mohlo denné centrum sprostredkovať alebo klientov nasmerovať, kde tieto služby nájdu. Pre efektívne fungovanie denného centra by bolo vhodné, keby sa denné centrum nachádzalo v centre, resp. v širšom centre mesta, tam kde sa jeho potenciálni klienti zdržujú.

Opatrenie 16.2 – Posilnenie terénnej sociálnej práce - pre zefektívnenie práce s ľuďmi žijúcimi na okraji spoločnosti by tiež bolo potrebné posilniť sociálnu prácu v teréne a monitorovanie situácie. Tieto aktivity by pomohli zachytiť ďalších ľudí, ktorí sa zdržujú na ulici. Priamo na miestach, kde sa títo ľudia združujú, by bolo potrebné poskytovať nadväzovať s nimi kontakty a poskytovať im informácie pomoc (napr. formou stretnutia pri čaji, ktoré občasne realizuje Grécko-katolícka charita).

Opatrenie 16.3 – zvýšenie možností zamestnania a pracovnej rehabilitácie ľudí žijúcich na okraji spoločnosti – v spolupráci so zariadeniami poskytujúcimi sociálne služby tejto skupine by sa mesto mohlo zamerať na vytvorenie sociálneho podniku (napríklad aj v spolupráci s aktérmi, ktorí už teraz s touto cieľovou skupinou pracujú), ktorý by týchto ľudí zamestnával a aj takouto formou ich podporoval v snahe pomôcť im zaradiť sa do bežného života.

Výzva č. 17: Aktivity zamerané na informovanie verejnosti

Opatrenie 17.1 – formovanie verejnej mienky o ľuďoch žijúcich na okraji spoločnosti - vzhľadom na to, že mesto má kompetenciu poskytovať sociálne služby ľuďom bez domova, by bolo potrebné navrhnuť aktivity zamerané na propagovanie a informovanie verejnosti o tom, čo mesto v tejto oblasti robí. Keďže situácia ľudí žijúcich na okraji spoločnosti sa nedá vyriešiť

v krátkom čase, je potrebné, aby ostatní obyvatelia mesta poznali situáciu, chápali, že práca s touto cieľovou skupinou je dlhodobá. Potrebné sú teda rôzne aktivity na scitlivovanie verejnosti, napríklad informovaním o pozitívnych aktivitách a pozitívnych príkladoch prostredníctvom médií alebo diskusií na školách, alebo pre celkovú verejnosť (napr. ak sa niekomu, kto predtým žil na ulici podarilo opäť zaradiť do života).

PARTICIPATÍVNA IMPLEMENTÁCIA STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN VO SVIDNÍKU

Ak si mesto okrem iného kladie za cieľ realizovať politiky a opatrenia tak, aby boli efektívne a aby reagovali na situáciu obyvateľov mesta, malo by sa snažiť o zohľadnenie perspektívy svojich obyvateľov. Zároveň by malo brať do úvahy pestrosť životných situácií a charakteristík ľudí, čo znamená, že na život v meste neexistuje jedna perspektíva všeobecnej verejnosti, ale je to množstvo perspektív, ktoré môžu byť veľmi rozmanité. Na dianie a situáciu v meste sa inak pozerajú seniori, inak mladí ľudia, inak to vnímajú Rómovia či ľudia so zdravotným postihnutím. Tí všetci sú však súčasťou verejnosti, ktorej skúsenosti sú určitou formou expertízy, ktorá by mala byť pre samosprávu dôležitá a ktorú by mala samospráva reflektovať.

Existujúce možnosti participácie, ako napríklad účasť v komisiách, na zasadnutí mestského zastupiteľstva a podobne, sú však príliš formálne a sú pomerne málo využívané, pretože si od obyvateľov vyžadujú značnú aktivitu, osobné nasadenie, komunikačné zručnosti, znalosti o fungovaní samosprávy a existujúcich možnostiach participácie. Latka pre zapojenie obyvateľov prostredníctvom týchto nástrojov je nastavená príliš vysoko pre obyvateľov, ktorí nie sú osobne zaangažovaní na dianie v samospráve, nemajú dostatočné vzdelanie v tom, ako samospráva funguje, nie sú organizovaní tak, aby zastupovali väčšiu skupinu ľudí a možno ani necítia, že sú vítaní a ich názor bude zo strany mesta prijatý.

Ak sa mesto pozrie na svoje zámery, opatrenia alebo politiky očami svojich obyvateľov, môže to mať na situáciu v meste viaceré pozitívne dopady. Na jednej strane môže samospráva upraviť alebo doplniť svoje politiky, tak aby boli adresnejšie pre rôznych obyvateľov. Takto môže predísť tomu, aby sa situácia niektorých skupín neriešila alebo sa riešila neadekvátne, alebo aby nedošlo k rôznym neželaným efektom, dokonca možno konfliktom. Na druhej strane, ak dá samospráva obyvateľom možnosť vyjadriť svoje predstavy, zvyšuje občiansku participáciu ľudí, zlepšuje sa ich pocit prináležania k mestu a ich presvedčenie, že môžu život meste aktívne ovplyvniť. Efektívnejšie politiky a zapojenie obyvateľov do ich prijímania má zároveň zvyšovať mieru ich dôvery v samosprávu.

Hoci je život vo Svidníku pokojný, aj tu existujú medzi obyvateľmi (ne)viditeľné hranice, a témy, ktoré sú potenciálne konfliktné. Mesto by malo systematicky pracovať na zjemňovaní týchto hraníc, aby nedochádzalo k uzatváraniu jednotlivých skupín obyvateľov do seba a aby sa nezvyšoval potenciál pre rôzne tenzie a konflikty. Jednou zo základných možností je vytváranie fyzického, sociálneho a symbolického priestoru pre všetkých obyvateľov tak, aby mohli prichádzať k vzájomným interakciám a aby mohli vznikať vzájomné vzťahy medzi rôznymi skupinami obyvateľov. Typickým príkladom sú rôzne kultúrne a voľnočasové podujatia, ktoré by však mali byť zorganizované tak, aby sa mohol zapojiť čo najširší okruh ľudí.

Ďalšou možnosťou je cielené zapájanie rôznych skupín obyvateľstva do tvorby politík na úrovni mesta. V tomto prípade môže mesto využiť rôzne metódy zapájania verejnosti tak, že sa

zameria nielen na celkovú verejnosť, ale aj na ciele zapájanie znevýhodnených skupín a ich špecifiká (viď Metodika zapájania znevýhodnených skupín do tvorby verejných politík na lokálnej úrovni).

Okrem rôznych metód participácie, ktoré by zabezpečili výmenu informácií medzi mestom a verejnosťou a znevýhodnenými skupinami, môže mesto pristúpiť aj k zriadeniu formálnejších konzultatívnych orgánov, kde budú zastúpení príslušníci znevýhodnených skupín. Mesto sa môže vydať dvoma smermi: buď môže zriadiť poradný orgán mesta pre každú znevýhodnenú skupinu, alebo jeden poradný orgán, ktorej členmi budú reprezentanti a reprezentantky všetkých znevýhodnených skupín. Výhody a riziká oboch spôsobov sú zhrnuté v nasledujúcej tabuľke.

Poradný orgán mesta pre každú znevýhodnenú skupinu – napr. Rada pre seniorov, Rada pre mladých ľudí, Rada Rómov a pod.	Rada mesta zložená zo zástupcov znevýhodnených skupín
Výhody	Výhody
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Reprezentatívnejšie zastúpenie danej znevýhodnenej skupiny ➤ Priestor pre zapojenie rozmanitých ľudí v rámci danej skupiny ➤ Témy/problémy sa dajú prebrať do väčších podrobností 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zdieľanie rôznych perspektív rôznych ľudí a skupín ➤ Vzájomné inšpirovanie sa a hľadanie riešení ➤ Vznik interakcií a vzťahov medzi skupinami ➤ Spravodlivý prístup zo strany mesta – všetky skupiny sa môžu cítiť rovnako zapojené ➤ Sociálna súdržnosť a „spoločný hlas“ všetkých zapojených skupín
Riziká	Riziká
<ul style="list-style-type: none"> ➤ ako delegovať zástupcov do poradného orgánu? ➤ Mať viac poradných orgánov by bolo viac časovo náročné ➤ Náročné na manažovanie – zvolávanie a organizácia stretnutí, vyhodnotenie stretnutí a pod. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vyšší počet členov, ak majú byť zastúpené všetky znevýhodnené skupiny ➤ Nižšia reprezentatívnosť jednotlivých skupín – ako delegovať jednotlivých zástupcov? ➤ Nie je možné prebrať témy do úplných podrobností

Participácia seniorov

Seniori sú vo Svidníku pomerne dobre organizovaní. Mesto môže postupovať zriadením Rady pre seniorov alebo delegovaním zástupcov seniorov do Rady pre znevýhodnené skupiny. Ďalšou možnosťou sú pravidelné konzultácie mesta so seniorskými organizáciami v meste - vhodným spôsobom a jazykom prezentovať zámery, aktivity, plány mesta, následne zbierať od nich podnety na zlepšenie/zmenu.

Participácia Rómov

Mesto môže zriadiť Radu pre Rómov alebo môžu byť Rómovia žijúci vo Svidníku súčasťou Rady pre znevýhodnené skupiny. Jednou z možností sú aj ad hoc konzultácie, avšak Rómovia nie sú vo Svidníku výraznejšie organizovaní, preto by bolo potrebné zvoliť vhodné miesto a čas, pozvať ľudí napríklad prostredníctvom terénnych sociálnych pracovníkov, zorganizovať stretnutie tam, kde žijú.

Participácia detí a mladých ľudí

Participácia tejto skupiny môže prebiehať prostredníctvom Rady pre mládež alebo zastúpením mladých v Rade pre znevýhodnené skupiny. Mladí ľudia zatiaľ nie sú vo Svidníku formálne organizovaní, preto by bolo zatiaľ vhodné akékoľvek konzultačné stretnutia organizovať prostredníctvom škôl, prípadne by mesto mohlo prizvať niektorých aktívnych mladých.

Participácia Rusínov

V prípade Rusínov sa mesto môže v ich participácii oprieť o ich existujúce združenia a aktívnych obyvateľov, ktorí sa k Rusínom hlásia. Tieto združenia by malo mesto aktívne povzbudzovať, aby sa vyjadrovali k prijímaným politikám. Mesto by s nimi malo konzultovať jednak prijímané opatrenia, ale aj vízie a stratégie do budúcnosti.

Participácia ľudí so zdravotným postihnutím

Ľudia so zdravotným postihnutím by bolo možné zapojiť prostredníctvom samostatnej rady alebo delegovať zástupcov do Rady pre znevýhodnené skupiny. Ľudia so zdravotným postihnutím majú vo Svidníku viaceré organizácie, prostredníctvom ktorých by bolo možné zorganizovať konzultačné stretnutia, avšak v prípade tejto skupiny platí, že je potrebné vytvoriť vhodné podmienky, aby sa ľudia so zdravotným postihnutím zapojiť mohli – treba zvoliť bezbariérové priestory, vhodný čas a formu komunikácie, stretnutia by sa mohli realizovať tam, kde ľudia chodia – denný stacionár, Náš dom a pod.

Participácia ľudí bez domova/ľudí v krízovej situácii

Podobne ako v prípade iných znevýhodnených skupín, mesto môže iniciovať vznik poradného orgánu, ktorého členom by boli aj ľudia žijúcich na okraji spoločnosti, alebo poradného orgánu, kde by boli zástupcovia všetkých znevýhodnených skupín. Účasť ľudí bez domova/ľudí v

krízovej situácii by však mala byť facilitovaná ľuďmi, ktorí sprostredkujú s nimi kontakt a ktorým dôverujú (napr. sociálni pracovníci, charita).

MONITOROVANIE IMPLEMENTÁCIE STRATÉGIE INKLÚZIE ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN

Implementácia stratégie inklúzie znevýhodnených skupín by mala byť minimálne raz ročne vyhodnotená, pričom proces hodnotenia by mala viesť samospráva, avšak mala by cielene zapojiť reprezentantov znevýhodnených skupín žijúcich v meste.

Hodnotenie participatívnosti implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín

Pri monitorovaní implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín je dôležité venovať pozornosť aj tomu, akým spôsobom boli do nej zapojené samotné cieľové skupiny. Hodnoteniu participatívnosti implementácie stratégie inklúzie znevýhodnených skupín môže napomôcť, ak si hodnotiteľ vo vzťahu k prijímaniu jednotlivých opatrení zodpovie nasledovné otázky:

Otázka	áno	nie	Poznámka
Boli identifikované a oslovené s ponukou na zapojenie všetky strany zainteresované na implementácii daného opatrenia?			
Konali sa stretnutia k prijímaniu daného opatrenia v takom čase, aby nikoho z účasti nevyklúčovali?			
Poskytlo mesto primeranú asistenciu tým, ktorí by sa inak nemohli zúčastniť (napr. hrať cestovné náklady, zabezpečiť starostlivosť o deti a pod.)?			
Používal sa jazyk, ktorý je zrozumiteľný všetkým účastníkom? (potrebné posudzovať aj z hľadiska náročnosti a miery odbornosti)			
Boli pri prijímaní daného opatrenia zastúpené názory a pozície všetkých, ktorých sa opatrenie týka?			
Využilo mesto pri oslovení dotknutých širokú škálu dostupných komunikačných prostriedkov?			
Mal každý zainteresovaný rovnakú šancu vyjadriť sa?			
Bola účasť verejnosti bez bariér?			
Bol facilitátor verejných diskusií nestranný?			
Boli všetky informácie otvorené a dostupné?			
Boli návrhy participujúcich zohľadnené v konečnom rozhodnutí?			
Dostali účastníci prijateľné zdôvodnenie, prečo práve ich návrhy neboli akceptované?			